

Henryk Damian W o j t y s k a, *Papiestwo-Polska 1548—1563. Dyplomacja* (Tow. Nauk. KUL Rozpr. Wydz. Teol.-Kanon. 43), Lublin 1977 ss. XXI, 473, nrb. 1.

Po obszernej i gruntownej rozprawie ks. M. Banaszaka na temat dyplomacji papieskiej (*Z dziejów dyplomacji watykańskiej. Poselstwa obediencyjne w latach 1534—1605*, cz. 1—3, Warszawa 1975, ATK, ss. 196, 245, 210) otrzymaliśmy nowe dzieło z tego zakresu ks. H. D. Wojtyski CP. Zanim ukaze się wyczerpująca jego recenzja, pragnę dać informację o jego treści.

Rozprawa składa się ze wstępu, z 6-ciu rozdziałów i z zakończenia. Poprzedza ją wykaz źródeł rękopiśmiennych i drukowanych oraz spis wykorzystanych opracowań. Pierwsze 3 rozdziały stanowią część 1-szą rozprawy, zatytułowaną *Początki i organizacja stałej służby dyplomatycznej papieży w Polsce*, 3 dalsze — część 2-gą o tytule *Polska służba dyplomatyczna w Rzymie*.

W rozdz. I przedstawił autor genezę polskiej nuncjatury. Wychodząc z ogólnych uwag o początkach nuncjatur, zajął się jej nazewnictwem,

problemem pierwszego nuncjusza w Polsce i ustalił, że płynące dla Kościoła niebezpieczeństwo ze strony reformacji protestanckiej zdecydowało ostatecznie o ukształtowaniu się stałej nuncjatury w Polsce. Rozdz. II poświęcił autor omówieniu działalności 5-ciu kolejnych nuncjuszy w latach 1548—1563: Hieronima Martinengo, Marka Antoniego Maffei, Alojzego Lippomano, Kamilla Mentovato i Bernarda Bongiovaniego. W rozdz. III zajął się organizacją polskiej nuncjatury. Píše więc o papieskim sekretariacie jako ośrodku dyspozycyjnym odnośnie do agend nuncjuszy w Polsce, następnie o nominacji nuncjuszy, o dawanych im instrukcjach, listach uwierzytelniających, o ich kompetencjach, o otoczeniu i współpracownikach nuncjusza, o jego kancelarii, utrzymaniu, rezydencji, o trwaniu poselstwa, końcowej relacji i o stosowanym przez nuncjuszy i wobec nuncjuszy ceremoniale.

W części 2-giej rozdz. I traktuje o polskim protektoracie narodowym w Rzymie. Autor omówił w nim kolejno genezę protektoratu, obowiązki i wynagrodzenie protektorów, następnie działalność protektorską kard. Aleksandra Farnese i prace kardynałów wiceprotektorów: Franciszka Sfondratiego, Bernardyna Maffei, Jakuba Pueto. Rozdz. II zatytułowany *Poselstwa polskie w Rzymie* posiada 2 paragrafy. W § 1 omówił autor poselstwa Marcina Kromera, Macieja Kaleckiego, Franciszka Lismaniniego, Wawrzyńca Warmuntowskiego, Andrzeja Czerkowskiego, Jana Krzysztoporskiego, Wojciecha Kryskiego, Łukasza Podoskiego, dwukrotne Franciszka Krasieńskiego i Pawła Stempowskiego. § 2 został poświęcony przedstawieniu organizacji poselstw, a więc ich nazewnictwu, osobie posła, instrukcjom, orszakowi poselskiemu, korespondencji, finansom, trwaniu i zakończeniu poselstwa, tzw. poselstwom obediencyjnym, ceremonialowi poselskiemu. Wreszcie w rozdz. III omówił autor działalność polskich agentów w Rzymie, zarówno stronę organizacyjną agentury, jak i pracę kolejnych agentów: Wojciecha Siemikowskiego, Adama Konarskiego, Marcina Tarnawskiego, Ludwika Montiego, Jerzego z Tyczyna. W zakończeniu otrzymaliśmy zwięzłe podsumowanie wyników badań autora. Książkę kończy francuskie streszczenie oraz indeks nazw osobowych i geograficznych.

Rozprawa ks. Wojtyłski, oparta na bogatych materiałach źródłowych, drukowanych i rękopiśmiennych, zebranych z 26 archiwów i bibliotek, krajowych i zagranicznych, głównie na zbiorach watykańskich, z szerokim również uwzględnieniem literatury przedmiotu, stanowi bezsprzecznie poważne dzieło naukowe. Zarówno pod względem zastosowanej metody, jak i wykładu zebranego i krytycznie opracowanego materiału, osobiście nie mam doń zastrzeżeń. Autor swobodnie porusza się w przedstawianej problematyce i wykazuje znaczną erudycję, gdy chodzi o epokę jego historycznych zainteresowań. Praca zawiera ogromnie dużo faktografii, która dzięki zastosowaniu do niej wnikliwej i poprawnej analizy zdarzeń i zjawisk pozwoliła autorowi na wyciągnięcie poprawnych wniosków w sprawach uboższych w źródła. Z drugiej strony dobre opanowanie całokształtu zebranego materiału i umiejętność wiązania go z tłem opisywanych wydarzeń i działających ludzi umożliwiły mu stworzenie zwartej syntezy. Ogrom faktografii bynajmniej nie nadwyrężył zwartości rozprawy.

Nie można powiedzieć, aby przedstawiony przez ks. Wojtyłkę problem nie posiadał dotąd pewnego zasobu źródeł drukowanych, jak również szeregu opracowań o niektórych nuncjuszach i polskich posłach w Rzymie. Jednakże nie było dotąd opracowania, które by przedstawiało w oparciu o szeroką bazę źródeł archiwalnych i w sposób wyczerpu-

jący całokształt zagadnień, związanych z genezą i początkowymi dziejami nuncjatury w Polsce oraz polskich poselstw w Rzymie. Lukę tę wypełnia znakomicie rozprawa ks. Wojtyski. Należy podkreślić, że udało się autorowi ponadto skorygować szereg dotychczasowych poglądów na działalność nuncjuszów w Polsce.

Praca ks. Wojtyski jest bardzo obszerna. Zdarzają się w niej pewne powtórzenia niektórych spraw z początkowych rozdziałów w rozdziałach dalszych. Wydaje się, że autor uczynił to celowo, rozprawa bowiem składa się z 2 części, z których jedna traktuje — jak już wspomniano — o nuncjaturze, druga o polskich poselstwach przy dworze papieskim. Stąd autor liczył się prawdopodobnie z czytelnikiem, którego może nie interesować całość przedstawionych zagadnień, a tylko pierwszy albo drugi problem, albo nawet tylko postać określonego nuncjusza czy posła i dlatego chciał dla wygody czytelnika każdą sprawę pozostawić wykończoną i bez niedomówień.

Hieronim E. Wyczawski